

Література.

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – Т. 1. – 455 с.
3. Головацький Я. Слова вітання, благословенства, чемності і обичайності у русинів / Я. Головацький // Вінок русинам на обжинки. – Ч. 2. – Відень, 1847. – 259 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 1: А – Г / уклад. : Р. В. Болдирев [та ін.]. – 1982. – 632 с.
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1985. Т. 2 : Д – Копці / уклад. : Н. С. Родзевич [та ін.]. – 1985. – 572 с.
6. 6. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218с.
7. 7. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с..
8. 8. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. : В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 1. – 928 с.
9. 9. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 2. – 928 с.
10. 10. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. : В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 3. – 864 с.
11. 11. Повесть врем'яних літ.: літопис (за Іпатіївським списком) / пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. – К. : Рад. письменник, 1900. – С. 184–186.
12. 12. Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. / Я. К. Радевич-Винницький. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Знання, 2006 – 291 с.
13. 13. Русанівський В. М. Культура української мови / В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1990. – 306 с.
14. 14. Словник української мови / упоряд. з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4 т. / НАН України, Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1997. – Т. IV. Р – Я. – 616 с.

УДК 352:354.32

Людмила Юрчук

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Головну роль у реалізації державної політики у сфері освіти відіграють механізми державного управління, але все більше зростає значення інших форм управління освітою, тому вивчення їх впливу та практичне застосування є актуальним.

Ключові слова: управління, менеджмент, механізми, недержавні установи.

© Юрчук Л.М., 2011.

Основним завданням статті є формування наукового уявлення про суть управління взагалі та регіональною освітою зокрема, визначення змісту механізму системи та процесу управління. Виявити механізми сприяння партнерству влади і громади.

Як свідчить аналіз літератури, дослідженню феномена державної влади та способів і механізмів її здійснення відводилось чільне місце в працях відомих учених і мислителів. Проблеми становлення української державності, формування системи державного управління, професійної державної служби розглядаються в роботах сучасних українських учених: О. Антонюка, В. Бакуменка, Д. Дзвінчука, Б. Гаєвського, В. Кременя, В. Князева, Касьяненко М, Кіндратець., В. Лугового, В. Майбороди, І. Надольного, Н. Нижник, О. Оболенського, В. Олуйка, В. Скуратівського, В. Троня, В. Цветкова, С. Чукут, Ю. Шарова та ін.

Але аналіз сучасної наукової літератури з проблем державного управління свідчить про те, що в науковому плані проблема взаємовідносин влади й суспільства, їх значення для становлення демократичного державного управління і громадянського суспільства, ролі в цих відносинах іміджу влади та уявлень про державних службовців на сьогодні залишається малодослідженою.

З точки зору предмета управління освітою, найбільший інтерес являє собою державно-громадська система управління, яка задекларована, але не діє. Тобто управління освітою державою, колективом і громадянами (споживачами освітніх послуг) має стати реальністю.

Перш ніж вести мову про управління в галузі освіти необхідно з'ясувати, що ми розуміємо під термінами «освіта» та «управління». Так згідно з роз'ясненнями із матеріалів Вікіпедії – вільної енциклопедії – освіта це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь, або щодо їх вдосконалення. Законом України «Про освіту» визначено, що освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Освіта призначена, щоб дати новому поколінню початкові знання культури, формуючи поведінку у дорослому житті і допомагаючи у виборі можливої ролі в суспільстві. У широкому сенсі слова, освіта – процес або продукт... формування розуму, характеру або фізичних здібностей особистості... У технічному сенсі утворення – це процес, за допомогою якого суспільство через школи, коледжі, університети та інші інститути цілеспрямовано передає свою культурну спадщину – накопичені знання, цінності та навички – від одного покоління іншому [1].

Освіта – це соціальна система, що функціонує і розвивається за власними законами, які характеризуються такими ознаками, як, скажімо, цілеспрямованість цілісності взаємодія з іншими системами. Сучасна система освіти є однією з важливих підсистем суспільства. І тому якість управління кадровими ресурсами більшою мірою, ніж інші елементи впливає на рівень і результативність освіти.

Існує багато визначень терміну «управління», оскільки точно передати його суть важко. Тим більше, що останнім часом з'явився ще один термін – «менеджмент», який практично є його синонімом. Менеджмент (англ. management) – означає розробку (моделювання), створення і максимально ефективного використання (управління) соціально-економічних систем. Він визначається як процес, за допомогою якого професійно під-

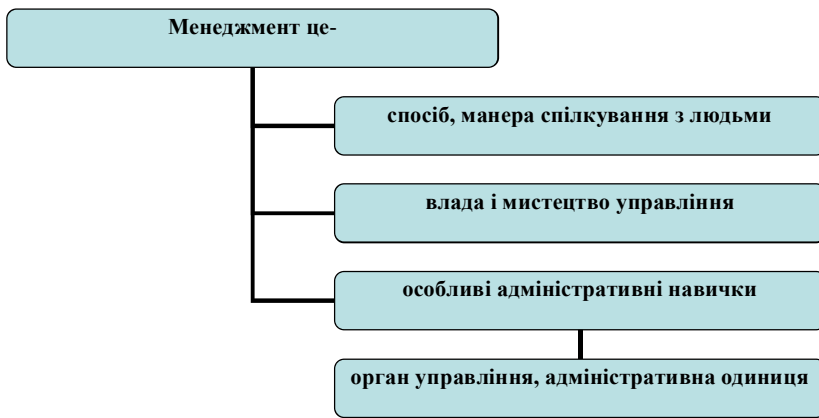

Рис. 1. Складові освітнього менеджменту

готовлені спеціалісти формують організації та керують ними шляхом постановки цілей та розробки засобів їх досягнення. Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови трактує «менеджмент» так, як показано на схемі (рис. 1).

Рис. 2. Загальні функції менеджменту

Застосування основних принципів стратегічного менеджменту в освіті щодо процесу прийняття управлінського рішення дозволяє чітко визначити структуру проблеми, послідовність її вирішення, встановити взаємозв'язки компонентів системи, черговість їх вдосконалення. Технологія менеджменту – процес реалізації конкретних функцій менеджменту (управління ОУ, формування освітніх послуг та освітнього ринку, фінансових потоків, тощо) шляхом застосування загальних функцій менеджменту (рис. 2) [2 с. 494].

Разом з тим, найчастіше управління розглядається як сукупність стратегій, принципів, методів, засобів і форм наукового керівництва будь-якою діяльністю з метою підвищення її ефективності.

У деяких випадках термін «управління» використовується для визначення цілеспрямованої дії на об'єкт для зміни його стану або поведінки, збереження певної структури, підтримання оптимального режиму діяльності та реалізації наміченої програми стосовно технічних (управління верстатом, автомобілем), біологічних (управління кровообігом, обміном речовин в організмі), соціальних (управління суспільством, державою, колективом) та інших організованих систем [3]. Разом з тим найчастіше управління розглядається як сукупність стратегій, принципів, методів, засобів і форм наукового керівництва будь-якою діяльністю з метою підвищення її ефективності.

Управління, як і будь-яка форма людської діяльності, є конкретизацією загальних філософсько-методологічних

закономірностей цієї діяльності, тобто основні категорії управління, їх взаємозв'язок значною мірою визначається філософським світоглядом управлінців. Це стосується як мети управлінської діяльності, так і методів оптимізації досягнення цієї мети, зокрема і у галузі освіти [4]. Управління є особливою соціальною функцією, що виникає з потреби самої громади як самокерованої системи і супроводжує усю її історію і має свій зміст, специфічні процеси, форми й методи управління. Тому зміст управління не можна відривати від середовища його функціонування.

Незаперечно, що управління є елементом системи суспільних відносин і його характер і зміст залежать від їх сутності та

зводиться до впорядкування та розвитку громадських відносин. Його організаційний зміст чітко виражається у плануванні колективних зусиль та розподілі обов'язків їх учасників у досягненні конкретних цілей, у регулюванні повсякденної діяльності освітніх установ (ОУ) у контролі за ходом здійснення поставленої мети, в організаційному забезпеченні всіх стадій управлінського процесу. Визначення головної мети регіональної системи освіти – найважливіша характеристика даного управління. Власне, задля досягнення певної мети і здійснюється управління.

Слід визнати, що дуже важливе значення має (як теоретичне, так і практичне) питання видової класифікації соціального управління, оскільки оптимальна, об'єктивна і наукова класифікація дає змогу більш глибоко та детально вивчати специфіку окремих його видів.

З урахуванням змін, що відбуваються у розбудові територіальних громад, найбільш повною є наступна класифікація (рис. 3).

Більш детально зупинемось на державному і громадському управлінню освітою.

Рис. 3. Видова класифікація управління

Державне управління на рівні громади є складним і багатограним явищем, що постійно змінюється, з яким пов'язане з'ясування суті, змісту й форми громадянського суспільства в регіоні, тобто важливо знати форми державного правління і державного устрою, розкриття функціональних, організаційно-структурних і політико-правових параметрів виконавчої влади як окремої гілки державної влади на рівні громади.

Управління органами освіти слід розглядати у двох аспектах: по-перше, як об'єкт з боку державних структур, по-друге, як процес управління, що здійснюється всередині системи; об'єктами виступають співробітни-

ки, служби, підрозділи, органи, а суб'єктами – керівники та апарати управління, які діють на відповідних рівнях і складають разом управляючу підсистему всієї системи даних органів у цілому і кожного з них зокрема.

Таким чином, управління органами освіти на рівні регіону – це особливий вид діяльності спеціально створених апаратів та спеціально призначених посадових осіб щодо створення та вдосконалення системи освіти, забезпечення її оптимального функціонування і розвитку з метою ефективного вирішення завдань щодо здійснення контролю за додержанням освітнього законодавства (рис. 4) [3].

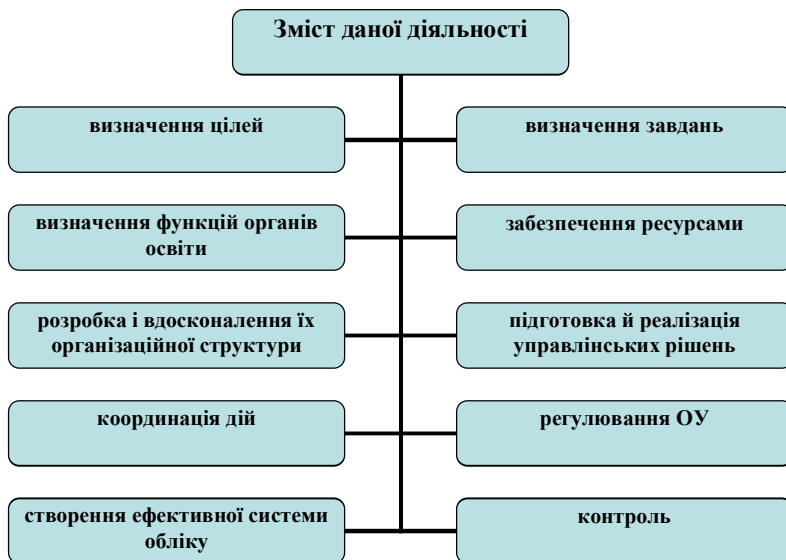

Рис. 4. Зміст процесу державного управління освітою

Особливість виконавчої влади полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається втілення в життя законів та інших нормативних актів держави і громади, практичне застосування всіх важелів державного регулювання і управління. Органи державного управління діють за дорученням та від імені держави, що наділяє їх владними повноваженнями, які необхідні для виконання завдань, що стоять перед ними.

Другим різновидом управління освітою є громадське управління, що здійснюється недержавними організаціями, переважно засобами неюридичного характеру і доповнює державне управління, оскільки останнє не може охопити всі прояви суспільного життя.

В 2007 році Кабінет Міністрів України ухвалив концепцію сприяння органів виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Концепція розвитку громадянського суспільства передбачає: удосконалення правової бази з питань розвитку громадянського суспільства; налагодження комунікацій: формування громадянської культури; сприяння волонтерству, благодійництву, меценатству, що в регіонах не набуло загального поширення.

В розвинених демократичних країнах громадські організації часто залучаються до вирішення соціальних проблем. Регіональним територіальним громадам також потрібно визначити, які соціальні проблеми вони можуть вирішити самі, а які – спільними зусиллями із громадськими організаціями. Неприбуткові об'єднання часто не лише надають допомогу, а ще й забезпечують робочі місця для певних категорій людей.

У конституційній демократичній державі влада гарантує право особистості брати участь у діяльності неурядових організацій. Мережа асоціацій та організацій, що складають основу громадянського суспільства, має

таке ж значення для демократії, як вкладення капіталу в економіку. Через місцеві, регіональні та загальнонаціональні неурядові організації громадяни повідомляють про свої потреби, інтереси. Метою цих організацій є артикуляція інтересів, зміна ситуації на краще, участь у суспільно корисній діяльності. Комунітаристська концепція й практика прийняття рішень передбачає делегування державою повноважень в прийнятті певних рішень групі громадян, яких ці рішення стосуються в першу чергу, базуючись на ідеї прав місцевого населення. Беручи участь у роботі даних організацій, громадяни здобувають знання, навички та засвоюють цінності демократичного суспільства. Аналіз дійсного стану участі громадськості в управлінні описано в інших працях автора.

Рівень співпраці влади і громадян в першу чергу залежить від професійного рівня державних службовців. Очевидно, що наукові розробки німецького соціолога М. Вебера щодо теоретичної моделі раціонально організованої бюрократії відповідають сьогоденню. Ми поділяємо його погляд на формуванні «ідеального типу бюрократії» [5]. Хоч аналіз Вебера ґрунтувався на державно-адміністративній моделі Німеччини, проте сформульовані ним засади мають універсальний характер і можуть бути використані у нас:

- взаємодія рівнів управлінської системи повинна бути побудована на основі жорсткої ієрархії;
- кожна установа, підрозділ, посада мають свою власну сферу компетенції; посадові функції службовця чітко визначені;
- формування складу державних службовців відбувається за принципом призначення, а не обрання, на основі професійної кваліфікації або за результатами екзаменів;
- забезпечення довічного статусу служби;
- гарантованість просування службовця по ієрархічній драбині, регулярне одержання грошової винагороди відповідно до рангу;
- створення уніфікованої управлінської діяльності на базі визначеної чіткої системи загальних правил адміністрування;
- службовець не володіє установою, де працює;
- державний службовець підкоряється дисципліні і перебуває під контролем;
- бюрократична організація має бути вільною від політичних впливів.

Державні службовці мають вміти: визначити перешкоди залучення громадян; визначити перешкоди залучення громадян до процесу прийняття рішень; аналізувати ефективність впливу громадянської участі на процеси демократизації суспільства; визначити умови підвищення громадянської активності в громаді.

Кожний громадянин має бути зацікавлений брати участь у процесі прийняття рішень на місцевому рівні, оскільки наслідки цих рішень, тією чи іншою мірою, впливатимуть на нього та його родину. Чим більше громадян залучено до участі в управлінні, тим більше зростає міцність, адаптивність політичної системи, зростає варіативність поведінки суб'єктів політики, їх здатність продукувати ідеї, варіанти рішення проблем і вибирати найкращий. Підготовка до останнього з'їзду освітян, вибори його делегатів та обговорення рішень засвідчило значні прогалини у діяльності регіональної влади з освітньою громадськістю.

Ми вважаємо, що нині перешкоджає залученню громадян до вирішення важливих суспільних проблем: обмежений доступ громадян до інформації необхідної для прийняття рішень; брак довіри в суспільстві; непевненість у своїх силах; відсутність необхідних навичок, культури участі та досвіду; обмаль ресурсів (часу, коштів, навичок); патерналізм; особливості політичної культури (для більшості громадян України притаманна підданська політична культура); відсутність єдиної ідентифікації тощо.

Ми переконані, що подолати ці перешкоди можливо шляхом організації громадянської освіти; проведення навчальних тренінгів та семінарів для лідерів громадських організацій; шляхом обміну позитивним досвідом; популяризації інституту волонтерства тощо. Саме влада має виступати ініціатором розвитку громадянського суспільства, тому що демократизація громади передбачає підвищення рівня залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Нині в демократичних країнах існують різні форми залучення громадян до управління на місцевому рівні: громадські дорадчі комітети; громадські слухання; громадянська освіта; соціальний моніторинг (соціальний моніторинг є процесом, який дозволяє громадянськості відстежувати впровадження державних рішень на місцевому рівні, визначати їх ефективність та адекватність, а також надавати свої пропозиції щодо покращення процесу ухвалення рішень); створення коаліцій недержавних організацій.

Метою коаліції може бути: посилення співпраці між громадськістю та місцевою владами; гарантування прозорості у процесі прийняття рішень; забезпечення структурних змін в громаді. Діяльність коаліції НДО може сприяти розвитку нових форм участі громадянськості в процесі розробки політики в громадах. Завдяки коаліції їх мешканці міста стають більш поінформованими щодо діяльності місцевої влади та прав і обов'язків громадян [6, с.74].

Поєднання державного управління і громадського самоврядування визнано одним з основних принципів освіти, а підтримка і розуміння громадських організацій визначена серед основних управлінських функцій Міністерства освіти. Як сказано в статті 10 ЗУ «Про освіту»: «в Україні для управління освітою створюються система державних органів управління і органи громадського самоврядування. Органи управління освітою і громадського самоврядування діють у межах повноважень, визначених законодавством». В умовах демократизації суспільства все більшого значення набуває самоврядування – управління державними та громадськими справами, що здійснюється через виборних представників освітян або самодіяльними об'єднаннями.

У даних умовах зростає важливість приватного управління, яке є результатом реформування суспільства у бік ринкової економіки, а також сімейного управління, актуальність якого буде зберігатись і на далі.

Зрозуміло, що результативність усіх форм управління залежить від професійного застосування відповідних механізмів для досягнення загальної мети громади щодо регіональної освіти. Механізм управління освітою – сукупність цілей, функцій, принципів та методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування регіональної системи освіти, а мета є вихідною категорією управління. Теорія управління освітою надає велике значення виробленню стратегії та розгляду цілей як системоутворюючої ознаки будь-якої організації. Оскільки організації є цільовими системами,

то мета є їх основною ознакою, яка відрізняє одну систему від іншої. Тому формування та вибір цілей є початковим пунктом управління. Основні принципи управління освітою.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В демократичних країнах існує широка мережа недержавних громадських організацій, груп тиску, які в більшій чи меншій мірі беруть участь в управлінні. В країнах, де громадянське суспільство формується, як, наприклад, в Україні, більшість громадян відсторонена від цього процесу, а це означає, що цей захисний механізм системи не діє, що може приводити до критичних ситуацій, непорозумінь, громадянського протесту, до тривалих політичних криз, політичної нестабільності [7]. Подальше дослідження буде присвячено новим механізмам, що забезпечать нові партнерські стосунки влади і громади.

Література.

1. Освіта. Вікіпедія <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%>.
2. Бакуменко В.Д. Державне управління : Курс лекцій / В.Д. Бакуменко, Д.І. Дзвінчук, О.С.Поважний. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. – 536 с.
3. Касьяненко .Організація роботи та управління органами державної податкової служби України – Касьяненко М.М., Гринюк М.В., Цимбал П.В. К28 Організація роботи та управління органами державної податкової служби України: Навч. посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 229 с.
4. Управління освітою – Система освіти в Україні – Загальні засади педагогіки [...subject.com.ua/psychology/psyho.../82.html](http://subject.com.ua/psychology/psyho.../82.html).
5. Антонюк О., Адміністративний менеджмент: теоретико-методологічні засади C:\Users\MSI\Desktop\Персонал № 12-2006.ht
6. Посібник з участі громадянськості. Проект «Голос громадянськості» МЦПД / За ред. Д. Гілбрет Холдар та О. Захарченко. Перек. з англ. Т. Дігтяр та І. Піонтківська. К.:Вид. Дизайн студія «Imedia», 2002. – 120 с.
7. Кіндратець О. Громадянська активність як умова демократизації суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА випуск 38, 2009. – 120 с.

УДК 342.5:001.895

Валерій Бакуменко, Сергій Попов

ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ СУЧАСНИХ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ НОВОВВЕДЕНЬ

Розглядаються теоретичні підходи до формування інноваційної парадигми розвитку суспільства, яка передбачає якісне оновлення різновидів соціального управління, зокрема на засадах демократичного врядування. Пропонується підхід до формування предметного поля сучасних публічно-управлінських нововведень.

© Бакуменко В.Д., Попов С.А., 2011.